

Grensverkeer oktober 2004

Kroniek oktober 2004

Ik zie de bui al hangen… als ik met emeritaat ga en mijn vrouw Marry wil kleiner gaan wonen. Het lijkt me verstandig om vroegtijdig te beginnen met de digitalisering van mijn bibliotheek. Op een predikantendag onlangs in Nijkerk lag er op de boekentafel een simpele cassette met enkele CD-roms. Dat vertegenwoordigde echter wel een boekenwand met vele delen bijbelcommentaar. Tijdig omschakelen voorkomt ‘rouwprocessen’ op later leeftijd… Voor wie met mij meevoelt, heb ik een geweldige tip. Je surft op het internet naar www.religion-online.org en je krijgt toegang tot een complete bibliotheek met hier en daar volledige boekwerken online op het vlak van bijbelwetenschap, praktische theologie, dogmatiek en filosofie. Tillich staat onder het lemma ‘theologians’ apart vermeld en wie aanklikt wordt niet teleurgesteld. Zo kwam ik onlangs “in het bezit” van het boek van D. Mackenzie Brown, *Ultimate Concern* – Tillich in Dialogue by D. Mackenzie Brown, Harper & Row Publishers, 1965. Het boek bevat de uitgewerkte tekst van bandopnamen die gemaakt werden tijdens een seminar in de lente van 1963 aan de University of California, Santa Barbara. Achttien ouderejaars en promotie-studenten van diverse wetenschappelijke disciplines kregen de gelegenheid om met Tillich in discussie te gaan onder voorzitterschap van D. Mackenzie Brown. Items als katholicisme, protestantisme, jodendom, islam, boeddhisme, hindoeïsme en (wat Tillich noemde) de quasi-religies - nationalisme, socialisme, fascisme en communisme – komen uitgebreid ter sprake. Dat is voor ons genootschap goed nieuws omdat wij ons de laatste tijd nogal bezig houden met Tillichs kijk op de interreligieuze ontmoeting en de ontwikkeling van zijn denken in de loop van de jaren zestig.

In de zesde dialoog komt het kairosbegrip aan de orde en daarna het kruis-symbool, het theolegoumenon ‘Zoon van God’, Boeddha en Christus als historische figuren, de uniciteit van Jezus Christus en waarin hij zich onderscheidt van de heiligen. Dit en meer vraagt onze aandacht. Steeds opnieuw blijkt tijdens de discussies hoezeer Tillich geïnteresseerd is in de interreligieuze ontmoeting. Opvallend is ook zijn openheid om van anderen te leren: “Very interesting! I did not know that they had the same idea…” Tillich komt met deze reactie als iemand erop attendeert dat het kairosconcept (timing) ook in het Hindoeïsme voorkomt nl. in de traditie dat Vishnu (als een avatar – Krishna) altijd komt op het geschikte moment. “Maar” zo wordt opgemerkt “goddelijke interventie is er in het Hindoeïsme alleen als de wanhopige omstandigheden dit noodzakelijk maken.” Ook hier vinden we parallellen. In de apocalyptiek komt de Zoon des mensen als een verlosser in de nood van de tijd. Maar toch moeten we het kairosbegrip niet uitsluitend negatief interpreteren. Tillich: “The conditions for it are not only evil circumstances, but also the situation of waiting or expectation.” Daarop komt hij tot een interessante observatie. Het betreft het Lutheranisme waarmee hij is opgegroeid. Daarin was alleen aandacht voor de redding van de ziel uit dit aardse tranendal. De Lutherse kerk was niet geïnteresseerd in geschiedenis. Hier ontbrak, in tegenstelling tot de sociaal-democratische beweging het ‘waiting element’. Uiteindelijk vinden we ook in het Hindoeïsme en het Boeddhisme geen geschiedenis: “There is no futuristic element in Hinduism or Buddhism.” Vervolgens neemt het gesprek een wending naar de eenwording van Europa – blijkbaar ook toen al actueel. Tillich verwijst daarbij naar het verdrag van Verdun (843) waarin het rijk van Karel de Grote in twee stukken, oost en west, werd verdeeld - Duitsland en Frankrijk. Als we die kloof van duizend jaar weten te dichten, dan zal het inderdaad kairos zijn! Daarop wordt het gesprek theologischer van toonsetting: Wat te denken van het kruis van Christus? De superioriteit van dit symbool (t.o.v. andere religies) is de radicale negatie van het afgodische. Het kruissymbool vertegenwoordigt de overwinning op de demonische verzoeking van de macht. De Katholieke Kerk heeft dit – aldus Tillich – niet begrepen voor zover zij zich als machtsinstituut ontwikkeld heeft. En dan de uniciteit van Christus. De historiciteit van Jezus is daarvoor niet belangrijk. Als het register van de burgerlijke stand te Bethlehem nog eens gevonden wordt… en de naam van Jezus mist?! Dan hadden wij hem in de volheid van de tijd elders gevonden. Tillich: “Oh, then he had some other name! That wouldn't matter.” Het gaat om het beeld van Jezus als de Christus (picture; beter ‘image’). Hier manifesteert zich een mens die een ongebroken relatie had met God. Dat is uiteindelijk wat met zondeloosheid bedoeld wordt, want zonde is de kracht die mensen gescheiden houdt van de grond van hun bestaan. Daarin is Jezus als de Christus uniek. Een mens in een wezenlijk ongebroken relatie tot God. Daarin onderscheidt hij zich van de heiligen, die daar misschien wel aan raken, maar dat nimmer volledig gerealiseerd hebben… Ik besluit met een glansrijk citaat van Tillich dat door Mackenzie Brown genoemd wordt onder het kopje ‘Buddha and Christ as Historical Figures’: “I (Tillich) recall especially one large meeting where thirty Japanese Buddhists — professors, priests, and masters — were gathered. I asked, "Do you have any analogy to our two-hundred-year-old research into the historical Jesus? And they answered, "No! Only in the last twenty years have a few scholars been interested in the exact circumstances of the life of Gautama." (And here I must say not "Buddha," but "Gautama," speaking of this man Gautama who was called the Buddha — very similar to the Christ situation.) Then I asked, "What historical knowledge do you have of Gautama, since you derive your religion from this man?" And they said, "We have the old traditions, which are not necessarily directly historical — the speeches and so on — which are somehow traced to this man. But even if he himself did not do or say these things, it does not matter." And then, of course, they spoke of the same experience you have just described, that there were "Buddhas" — "inspired ones" or "enlightened ones" — before the man Gautama, and innumerable others after him.” Tot zover voor deze keer de kroniek. www.religion-online.org – van harte aanbevolen.